

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/171-2>**Зеленко О. О.**

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародної економіки і туризму,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4880-246X>

Zelenko Olena

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Метою дослідження є визначення ключових чинників та аналіз динаміки розвитку міжнародної туристичної індустрії, ідентифікація перспективних шляхів її розвитку для відновлення провідної ролі у складі глобальної економічної системи. Основними негативними чинниками відновлення туристичного потоку визнано наявні обмеження у пересуванні, уповільнення вакцинації, глобальну економічну кризу, нескоординовану діяльність щодо врегулювання проблеми між урядами країн, низький рівень довіри споживачів та тривале відновлення авіасполучення. Ідентифіковано найбільш актуальні тенденції розвитку галузі, серед яких слід назвати забезпечення соціального дистанціювання під час подорожі, впровадження принципів сталого туризму, інформатизацію маршруту та поінформованість туристів перед та під час перебування у подорожі, переорієнтацію на FIT-туризм, зміну популярних туристичних дестинацій та трансфертних уподобань.

Ключові слова: міжнародний туризм, глобальна економічна криза, туристичний потік, сталий розвиток, безпека подорожі.

INTERNATIONAL TOURISM TRENDS IN TERMS OF GLOBAL ECONOMIC CRISIS

The article provides an analytical study of the current situation and areas of international tourism as a component of the global economy. The purpose of the study: to identify key factors and analyze the dynamics of the international tourism industry, and to identify promising ways to develop it to restore a leading role in the global economic system. Until the beginning of 2020, the global tourism industry was considered one of the most promising areas of economic activity: a significant contribution to GDP, growing employment in the industry and new jobs in related fields contributed to the active attraction of new businesses and investment. Now the international tourism industry is experiencing a crisis, losing billions in profits both globally. The main negative factors in the resumption of tourist flow are the existing restrictions on travel, slowing down vaccination, the global economic crisis, uncoordinated efforts to resolve the problem between governments, low consumer confidence and the long resumption of air services. In the research course it is substantiated that among the proposed development scenarios there is definitely no sense to expect optimism, because a new coronavirus is spreading around the world and the pace of global recovery will slow down again. Taking into account all the current circumstances of international tourism development, the most current development trends have been identified, including: ensuring social distance during travel, implementation of sustainable tourism principles, comprehensive informatization of the route and full awareness of tourists before and during travel, reorientation to FIT-tourism, change of popular tourist destinations and transfer preferences. Taking into account the identified current circumstances, negative factors and certain trends in world tourism will allow all tourism service providers to resume their activities at the international level and ensure a sustainable flow of tourists, stabilize their financial and economic situation and end the global economic crisis.

Keywords: international tourism, global economic crisis, tourist flow, sustainable development, travel safety.

JEL classification: F29, L26, L83

Постановка проблеми. Останні півтора роки ознаменувались для глобальної економіки глибокими кризовими явищами, викликаними всесвітньою пандемією. Негативні тенденції спостерігаються у багатьох сферах та секторах економіки, постраждала велика кількість країн. Серед галузей, які постраждали від пандемії, найбільше опинився туризм, який до пандемії забезпечував десяту частину від світового ВВП.

Зміна умов функціонування галузі привела до зміни інтенсивності та напрямів туристичних потоків. Відпо-

відно, актуальним є визначення поточного стану міжнародного туризму, на основі якого формуються нові умови функціонування цієї сфери діяльності на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сучасного світового туризму турбують як науковців, так і практиків. Фахівці туристичної індустрії, збентежені поточною ситуацією, намагаються проаналізувати наявні аспекти та визначити шляхи подальшого розвитку. Серед останніх публікацій варто

відзначити роботи Т. Воронкової, А. Притуленка [1], В. Непочатенка [2], Н. Дугієнко, А. Бондаренко [3], К. Леміш, Н. Бабіної, В. Швачко [4], П. Подлепної [5].

Зокрема, П. Подлепна [5], аналізуючи ситуацію з міжнародним туризмом до початку прояву кризових явищ, фокусує увагу на соціально-економічному ефекті, який отримувала Україна саме від міжнародних туристичних потоків.

В. Непочатенко, презентуючи аналіз ситуації станом на 2020 рік, визначає приблизний термін відновлення світової туристичної індустрії, передбачаючи, що це станеться не раніше, ніж за 5 років [2], наголошуючи на важливості у цьому процесі державної підтримки.

Свою точку зору, на противагу В. Непочатенко, висловлюють Т. Воронкова та А. Притуленко [1], які прогнозують відновлення масштабів діяльності галузі вже за два роки, але автори підкреслюють важливість паралельної роботи України над власним туристичним брендом, аби не втратити свої позиції на світовому ринку туристичних послуг.

Н. Дугієнко та А. Бондаренко [3] на тлі аналізу поточної ситуації на міжнародному ринку туристичних послуг звертають увагу на заходи, яких вживали окремі суб'єкти господарювання для подолання поточної кризи у власній діяльності.

К. Леміш, Н. Бабіна та В. Швачко [4] на основі наявних показників розвитку світової туристичної індустрії намагалися спрогнозувати її розвиток до 2030 року, але невідомо, наскільки обґрунтованим є той прогноз в умовах сучасної невизначеності.

Огляд публікацій зазначених вище та інших науковців демонструє, що кожен з них концентрує власну увагу на дослідженні окремих аспектів та проблем розвитку міжнародного туристичного бізнесу, але відсутній системний погляд на стан та перспективні тенденції з урахуванням впливу галузі на стан світової економіки.

Мета статті полягає у визначенні ключових чинників, аналізі поточної динаміки розвитку міжнародної туристичної індустрії, ідентифікації перспективних шляхів її розвитку для відновлення власної провідної ролі у складі глобальної економічної системи.

Вклад основного матеріалу. До початку 2020 року світова туристична галузь вважалася однією з найбільш перспективних сфер економічної діяльності, адже значний вклад у ВВП, зростаючий рівень зайнятості у туризмі та нові робочі місця у суміжних сферах діяльності сприяли активному залученню нових суб'єктів господарювання та інвестицій. Кількість міжнародних

туристичних прибуттів у 2019 році досягла близько 1,5 мільярда, що на 4%, або на 54 мільйони, перевищує показники 2018 року. Такі дані наводить Всесвітня туристична організація (ВТО), зазначаючи, що 2019 рік став для світового туризму вже десятим поспіль роком з позитивною динамікою, але приріст кількості міжнародних туристів у 2019 році порівняно з минулими роками дещо скоротився [6].

Кінець 2019 року ознаменувався появою невідомого донині вірусу, епідемією у Китаї та швидким її поширенням по всьому світі. Вже на початку весни 2020 року стало зрозуміло, що туристична індустрія на світовому та безпосередньо на національних рівнях у багатьох країнах світу втрачатиме значні вигоди через введення жорстких обмежень та неможливість вільно пересуватися (в тому числі, перетинати кордони) в умовах карантину.

За даними ВТО, світова туристична індустрія понесла значні втрати від поширення пандемії. Причому ці втрати неможливо порівнювати з будь-якими іншими за останні 20 років (рис. 1). Так, під час поширення вірусу SARS у 2003 році галузь втратила в обсягах не більше 1%. У 2009 році, коли тривала глобальна економічна криза, обсяги світового туризму скоротилися лише на 5%. Однак у 2020 році міжнародний туристичний бізнес втратив 3/4 власного обсягу, ризикуючи сягнути рівня 1990 року.

Більш розгорнута картина негативних показників діяльності міжнародної туристичної індустрії представлена у табл. 1.

ВТО, прогнозуючи відновлення галузі, водночас не дає чітких термінів та пропонує орієнтуватися на декілька сценаріїв розвитку подій (рис. 2) залежно від того, які чинники і як інтенсивно впливатимуть на процес відбудови світового туризму. Серед основних чинників, які найбільше гальмують збільшення туристичного потоку, слід назвати такі:

- обмеження у пересуванні на національному й міжнародному рівнях;
- уповільнені темпи вакцинації та конкуренція між країнами щодо її отримання;
- несприятливе становище глобальної економічної системи (криза, викликана пандемією, не дає можливості провайдерам повноцінно відновити свою фінансову стійкість та поновити свою роботу);
- відсутність скоординованих дій між урядами країн;
- низький рівень довіри споживачів туристичних послуг;
- повільне відновлення авіасполучення.

Рис. 1. Втрати міжнародної туристичної індустрії у 2003, 2009, 2020 роках

Джерело: [7]

Таблиця 1
Втрати світової туристичної індустрії
від COVID-19 у 2020 році

Показник	Рівень втрат порівняно з 2019 роком
Кількість туристичних прибуттів	-74%
Суми туристичних витрат	-1,3 трлн. дол. США
Втрати світового ВВП	> 2 трлн. дол. США
Короткотермінові бронювання	-7%
Бронювання готелів через пошукові системи	-47%
Міжнародні пасажирські перевезення	-63%
Внутрішні пасажирські перевезення	-63%
Кількість прибуттів іноземних туристів	-74%
Кількість заброньованих авіаквитків	-81%

Джерело: сформовано на підставі джерела [7]

Серед зазначених факторів саме перший – обмеження у пересуванні – відіграє найвпливовішу роль у процесі відновлення міжнародного туристичного потоку. Здебільшого від нього залежить те, за яким сценарієм буде відбуватися розвиток подій, але, скоріш за все, це буде не оптимістичний перший варіант (рис. 2), адже вже зараз Європою шириться новий індійський штам Covid-19 “Delta”. Його поширення уповільнює вихід із карантину у багатьох європейських країнах та на інших континентах світу.

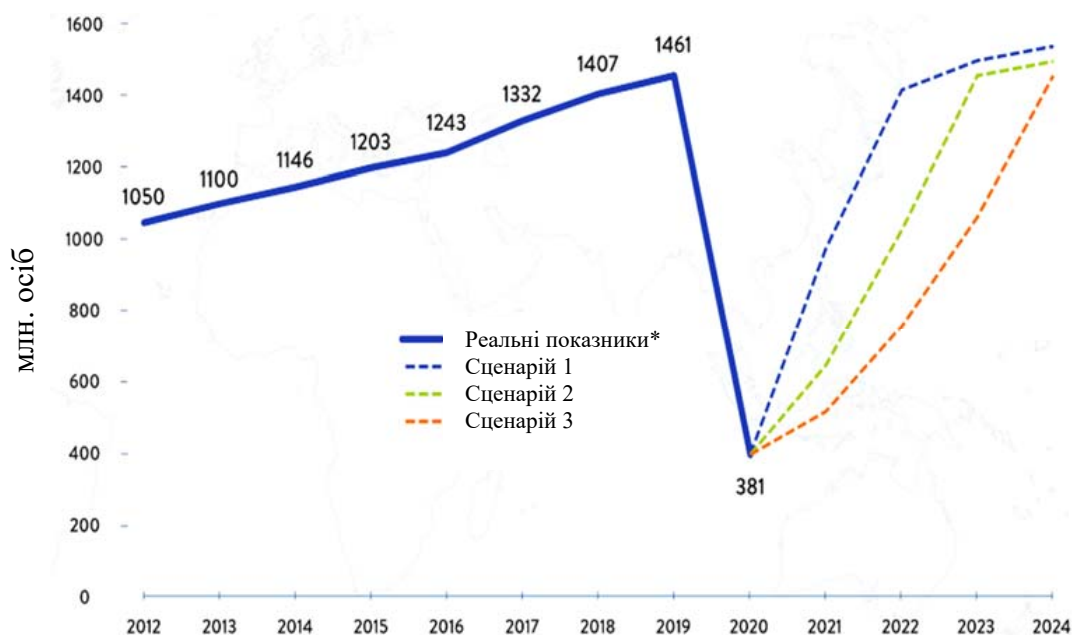
Враховуючи визначені обставини функціонування світової туристичної індустрії як складової частини глобальної економічної системи у 2020 році порівняно з минулими роками, а також надані раніше рекоменда-

ції [8] щодо стабілізації ситуації у сфері гостинності на національному рівні, можемо окреслити такі тенденції розвитку галузі на міжнародному рівні на наступні роки [9].

1) Соціальне дистанціювання під час подорожі. Під час пандемії Covid-19 туристи вже зараз і надалі будуть набагато більше усвідомлювати необхідність поїздки до місць, що підтримують практики соціального дистанціювання. Провайдерам туристичних послуг потрібно проявити винахідливість, формуючи туристичні маршрути, які дають змогу уникати громадських видів транспорту та переповнених туристичних центрів. Саме такі маршрути будуть користуватися найбільшим попитом найближчими роками. Пропоновані туристичні продукти можуть бути спрямовані на відвідування віддалених куточків світу, пропонувати такі додаткові послуги, як орнітологічні екскурсії, веломаршрути або кінні тури, екскурсії на заповідні території.

2) Активне впровадження концепції сталого туризму. Більшість цивілізованих країн уже погоджено, що подорожі та туризм мають бути безпечними та нешкідливими для всієї планети, приймаючої сторони, самих туристів та туристичної галузі загалом. З огляду на принципи сталого туризму тури, які гарантують забезпечення соціальної дистанції, стають іще важливішими. Впровадженню концепції сталого туризму також сприяє пропаганда здорового способу життя. Принципи сталого туризму, які просуватимуть туристичні провайдери, виступатимуть у ролі каталізаторів відновлення ефективної діяльності, що забезпечуватиме не тільки соціальний, але й економічний ефект для всіх її учасників.

3) Інформатизація туристичних маршрутів та максимальна поінформованість під час перебування туристів у подорожі. Зараз під час пандемії COVID-19 та після її закінчення для мандрівників буде важ-

* дані 2020 року є попередніми

Рис. 2. Сценарії відновлення туристичних потоків до 2024 року

Джерело: [7]

ливо залишатися в курсі всіх подій, особливо тих, які можуть позитивно чи негативно вплинути на процес їх перебування в подорожі. Туроператори, які можуть представити своїм клієнтам деталізовану інформацію про маршрути в Інтернеті та в автономному режимі, будуть у пріоритеті та матимуть додаткові конкурентні переваги. Швидкоплинні зміни ситуації, пов'язані з поширенням COVID-19, мають бути доступними для всіх, хто готується до мандрівки та перебуває в ній, тому туристи вибиратимуть тих провайдерів, які забезпечать всебічну попереджувальну інформаційну підтримку перед початком подорожі та під час її протікання.

4) Переорієнтація на FIT-туризм. FIT (у перекладі з англ. «повністю індивідуальний туризм») передбачає організацію відпочинку поза рамками групових турів. Туроператори та турагенти, які спеціалізуються на створенні групових турів, мають подумати про те, як переорієнтуватися, аби безпечно та успішно працювати в нових умовах. Одним із варіантів може бути повна відмова від групових подорожей та розвиток FIT-туризму. Звичайно, можна передбачати продовження невеликого попиту на групові тури, але їх куплятимуть лише ті особи, які добре знають один одного і довіряють один одному (колеги, родичі).

5) Зміна популярних туристичних дестинацій. Популярність напрямків буде визначитися тим, наскільки країна чи її конкретний регіон контролює перебіг захворюваності на коронавірус. Туристи слідкуватимуть за тим, яких заходів вживалося, що пропонується у разі виявлення у них факту захворювання, чи буде надана медична допомога платно/безкоштовно. Такі тенденції можуть привести до того, що туристичні центри, які були популярними до пандемії, зникнуть, натомість на «туристичному небосхилі з'являться нові зірки».

6) Зміна трансфертних уподобань. Зміняться не тільки популярні туристичні центри, але й те, як мандрівники подорожують до пункту призначення та всередині туристичної дестинації. Вибір авіакомпанії може більше не визначатися виключно цінами, а

рішення про купівлю квитків туристи прийматимуть під впливом інформації щодо впроваджених гігієнічних стандартів (маски є обов'язковими чи ні, відстань між зайнятими пасажирськими сидіннями тощо). У межах країни буде надано пріоритет приватному транспорту, або забезпечені верстви населення будуть подорожувати поїздом у вагонах бізнес-класу (заради гарантування соціальної дистанції).

Висновки. Світ не стоїть на місці. Так чи інакше у багатьох із нас рано чи пізно виникає потреба виїхати за межі території свого постійного проживання. Зараз індустрія міжнародного туризму переживає кризу, втрачаючи мільярди прибутків на світовому рівні. Основними негативними чинниками відновлення туристичного потоку визнано наявні обмеження у пересуванні, уповільнення вакцинації, глобальну економічну кризу, нескоординовану діяльність щодо врегулювання проблеми між урядами країн світу, низький рівень довіри споживачів та тривале відновлення авіасполучення.

У ході дослідження обґрунтовано, що серед запропонованих сценаріїв розвитку вже однозначно немає сенсу чекати оптимістичного, адже світом шириться новий штам коронавірусу, а темпи відновлення галузі на світовому рівні знову уповільняться. Враховуючи всі поточні обставини розвитку міжнародного туризму, ми ідентифікували найбільш актуальні тенденції розвитку, серед яких слід назвати забезпечення соціального дистанціювання під час подорожі, впровадження принципів сталого туризму, всебічну інформатизацію маршруту, повну поінформованість туристів перед покупкою туру та під час перебування у подорожі, переорієнтацію на FIT-туризм, зміну популярних туристичних дестинацій та трансфертних уподобань.

Враховання виявлених сучасних обставин, негативних факторів та визначених тенденцій розвитку світового туризму дасть змогу вижити всім провайдерам туристичних послуг, відновити свою діяльність на міжнародному рівні та забезпечити сталий туристичний потік, стабілізувати власне фінансово-економічне становище та сприятиме завершенню глобальної економічної кризи.

Список використаних джерел:

1. Воронкова Т., Прутуленко А. Міжнародний туризм і його вплив на соціально-економічний розвиток України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/85.pdf.
2. Непочатенко В. Covid-19 і туризм: аналіз ситуації та економічні шляхи виходу із кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/54.pdf.
3. Бондаренко А., Дугієнко Н. Вплив пандемії Covid-19 на міжнародний туризм. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 3 (26). С. 3–7.
4. Леміш К., Бабіна Н., Швачко В. Дослідження тенденцій розвитку міжнародного туризму. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 60-1. С. 14–17.
5. Подлепна П. Вплив міжнародного туризму на соціально-економічний розвиток України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 203–206.
6. UNWTO. International tourism growth continues to outpace the global economy. 2020. January 20. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy>.
7. UNWTO. Covid-19 and tourism. 2021. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>.
8. Зеленко О. Сучасні виклики сфери гостинності України. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 2 (42). С. 94–101.
9. The future of tourism: travel trends for 2021 and beyond. Tourwriter. 2021. URL: <https://www.tourwriter.com/travel-software-blog/future-tourism-2021>.

References:

1. Voronkova T., Prytulenko A. (2020) Mizhnarodnyy turyzm i yoho vplyv na sotsialno-ekonomichnyy rozvytok Ukrayiny [International tourism and its impact on socio-economic development of Ukraine]. *Efficient economy*, no. 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/85.pdf. (in Ukrainian)

2. Nepochatenko V. (2020) Covid-19 i turizm: analiz sytuatsiyi ta ekonomichni shlyakhy vykhodu iz kryzy [Covid-19 and tourism: analysis of the situation and economic ways out of the crisis]. *Efficient economy*, no. 7. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/54.pdf. (in Ukrainian)
3. Bondarenko A., Dugienko N. (2020) Vplyv pandemiyi Covid-19 na mizhnarodnyy turizm [The impact of the Covid-19 pandemic on international tourism]. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*. Issue 3 (26), pp. 3–7. (in Ukrainian)
4. Lemish K., Babina N., Shvachko V. (2020) Doslidzhennya tendentsiy rozvytku mizhnarodnoho turyzmu [Research trends in international tourism]. *Black Sea Economic Studies*. Issue 60-1, pp. 14–17. (in Ukrainian)
5. Podlepna P. (2019) Vplyv mizhnarodnoho turyzmu na sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok Ukrainy [The impact of international tourism on the socio-economic development of Ukraine]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, no. 2, pp. 203–206. (in Ukrainian)
6. UNWTO (2020) International tourism growth continues to outpace the global economy. January 20. Available at: <https://www.unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy>.
7. UNWTO (2021) Covid-19 and tourism. Available at: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>.
8. Zelenko, O. (2021). Suchasni vyklyky sfery hostynnosti Ukrainy [Modern challenges of the hospitality industry of Ukraine]. *Time Description of Economic Reforms*, no. 2 (42), pp. 94–101. (in Ukrainian)
9. Tourwriter (2021) The future of tourism: travel trends for 2021 and beyond. Available at <https://www.tourwriter.com/travel-software-blog/future-tourism-2021>.